

Інтермедії до книги 133 "Літературного Ярмарку"

Майк Йогансен

(Сторінки 9-13)

Автобіографія Майка Йогансена,

того Йогансена, що оздобив прологом, епілогом та інтермедіями 133 книги "Літературного Ярмарку";
написав І. Сенченко*.

Син Гевразіуса я*, Майк Йогансен, – прямий нащадок діда свого діда, що був писарем у селі Екау Митавської губернії, – перші свої вірші вирізав ножом на дверях льоху. І, хоч опускалось коріння мого генеалогічного дерева в сиву запорізьку старину, все ж перші вірші свої я, Майк Йогансен, вирізав на дверях льоху німецькою мовою і, мавши вже 9 літ з дня народження, дуже розумно філософствував там про старість і смерть. Проте, не дивлячись на це, я ріс і ріс вгору і маю тепер один метр і 44 сантиметри заввишки.

Дід мого діда був, таким чином, за писаря, а мати Ганна Федорівна Крамаревська* була старобільська козачка, що дід її діда не був у дружніх стосунках із Тарасом Бульбою і разом з ним не ясирував українських дівчат до Кефи і Стамбулу, до Килії й Козлова. Отже, це було у віки, коли, за словом поета, на Україні "ревіли гармати"* і коли безрукий Сервантес*, – ім'я котрого Міґуель записане незабутніми літерами в аналах історії людства, – писав свого незабутнього Дон-Кіхота Ламанчського і плакав, згадувавши у самоті днів своїх турецькі каторги. Міґуель Сааведра Сервантес плакав, згадувавши турецькі каторги і сестру свою полонянку донну Анну, і чубатого друга свого Грицька із далекого невідомого йому краю, з краю України. І, згадувавши їх, Міґуель Сервантес Сааведра зідхав тяжко і думками своїми летів кінець світа, у той кінець світа, де гомоніла пишна Візантія і де слалась країна козаків і каторжан – Україна. І ось тут, у цій країні, у хаті кінець столу сиділа в задумі українська жінка, ждавши і ніколи не дождавшись козака Грицька, свого мужа і, водночас, найбільшого друга, найбільшого з людей – Міґуеля Сааведри Сервантеса. Але вона не знала ні найбільшого із людей – Міґуеля Сервантеса, як не знала вона й долі Грицькової, що, будучи дванадцять разів втікачем із турецьких каторг, зазнав, зрештою, лютої смерті, посаджений на криваву палю. Українська жінка, що кінець українського столу, – сиділа низько схиливши голову. І десь у другому кінці світу так само сидів великий Міґуель Сааведра Сервантес. Вони сиділи печально і думали багато печального. І сльози їм поволі котились з очей. І от в цей час молодий Грицько син Грицька Скараного, запаливши в Стамбулі козацькі вогні, розбивав ґрати у гареми й в'язниці. І коли він уже

летів назад на Україну, оздоблений якнайкращими квітами – гроном бранців і бранок, – в душі йому і в серці запалали враз дивні вогні. А чорноока бранка, сидівши серед ночі в козацькій човні і світивши йому тоді ясним і прекрасним сонцем, сказала йому чужою, але чудовою мовою; "Любий козаچه, я, донна Анна Сааведро. Я люблю тебе, скільки любити може сестра великого із найбільших, сестра Міґуеля Сааведра". І віддала вона йому свою руку і своє серце І звідціль пішов мій, Майка Йогансена, рід по лінії моєї матері. І ось я, Майк Йогансен, стою своїми двома ногами і расту разом із трьох європейських культур, я, що дев'ятьох літ з роду написав свій перший твір німецькою мовою і, що, свій останній твір присвячу своїй, колись вільній в майбутньому, голубій і прекрасній Еспанії.

Тепер мені тридцять літ, я молодий і здоровий. Палю люльку, маю прозоре серце і ясні очі. Я не ношу ніяких окулярів, ні ультрамаринових, ні кольору індійського індиго. Мій фах – грати у теніс, більярд і інше. Це інше і є те все, що останеться після мене, коли я, вмерши, не буду спроможний грати ні в теніс, ні на більярді.

Отже я, Майк Йогансен, умру в 1942 році і, оселившись в царстві тіней, буду вести розумну бесіду з Гезіодом, Гайне і Міґуелем Сааведро Сервантесом. Але я буду з ним говорити українською мовою, бо вірю, що наша квітчаста батьківщина є діамант у гроні вільних народів світу. І ще я скажу там, у царстві тіней, що я, Майк Йогансен, був при житті і залишусь по смерті одним із кращих поетів Української оновленої землі, що я, вовік невтомний, словом і ділом ніс призначений мені прапор гордо і високо. І скажу там також, у тому царстві тіней, що я, бувши поетом, сценаристом, романістом, лінгвістом, новелістом, автором граматик, поетик, словників, численних перекладів із мов усіх народів світу, в середині життя свого написав також і великі коментарі до коментарів великого філософа Авероеса і тим ще раз убезсмертнив своє ім'я.

Так ішли дні мого життя, Майка Йогансена. Це все, що я, син Езопа, міг сказати, підвівши голову од своїх многотомних і тяжких трудів. Амінь.

[Приклад неезопівської мови: "Нині буяє непівське літературне юродство: розперезалися різні блазні на штиб Йогансена". (В. Коряк* – "Українська література", конспект, стор. 187).

Приклад езопівської мови: "Я сам раз-у-раз був свідок, як тов. Василь (себто Вас. Блакитний* – Ред.) роздавав з власної кишені безконечні (і безповоротні здебільшого!) позички різким "непевним" людям, обдертим хлопцям, що прийшли з села чи то з приїжджої трупи, які згодом теж ставали відомими письменниками й спромоглися згодом навіть кпити з "мощів Еллана". (В. Коряк – "Газетяр", "Червона Преса" № 12, стор. 20).]

ДО КНИГИ СТО ТРИДЦЯТЬ ТРЕТЬОЇ "ЛІТЕРТУРНОГО

ЯРМАРКУ"

Лютий 1929 р.

Селям Алейкюм!^[1] Я, Ібн Рошд, називаний від франків Авероес, а від усіх, хто у книгу читав Стагіріта, називаний Великий Коментатор*, я прийшов на цей торг, де дзвенять таланти^[2], сказати над ним свій суд. Хай допоможе мені Стагіріт! Боги послали Стагіріта на землю, щоб ми знали, що ми можемо знати й того що ми не можемо знати.

Якби Стагіріт міг прочитати також оцю книгу, він, учитель, сказав би, що в ній написане те, що є, і що написане те, чого нема. Але доведеться мені, Коментаторові, слабим своїм розумом самому вирішати про цю книгу.

Коли Сатана звелів сказати мені, що мене кличуть через стіл* пояснити про цю книгу, котра находилася в країні кінокефалів*, то розум мій був дуже збентежений. Розум мій був, як вода оаз, яку скаламутили спітнілі морди спраглих верблюдів. Я боявся, що не доберу тієї нової й небувалої мови кінокефалів, бо, маючи вони кінокефальські голови, мали б і розмовляти кінокефальською мовою.

Та, прочитавши з допомогою Всесвітньої Матерії і Великого Стагіріта деяку частину отієї книги, я побачив у ній деякі еллінські слова, як от авто, кефаль, кіно, електрон, паляниця^[3]*, і наважився її коментувати. Аджеж і Стагіріта коментував я, не добравши повного розуму еллінської мови і, судячи по суцільних уступах, увіходив у зміст усієї системи. Отож я відваживсь.

Але попереду, о людино, що постала з Матерії, Ібн Рошд, рекомий Авероес розкаже тобі, що він узнав із секстів про самий народ кінокефальський^[4]. Що народ той повний суперечностей.

Він полюбляє авто і він полюбляє кефаль, слова еллінські, але він проти автокефалії. Так, плодюча земля і прозора вода, будучи змішані, є бруд.

Отже, о сине Всесвітньої Матерії, читай цю книгу, і я, називаний від франків, Авероес, у міру слабого розуму свого, допомагатиму тобі я, Коментатор. І хоч університет у Паризі лютетійській спалив мої коментарі до Стагіріта*, але я гадаю, що ти, сине Всесвітньої Матерії^[5], розумієш, що вогнем не можна знищити Коментарі, як нічого не можна знищити вогнем на оцій землі. То ж, селям алейкюм! Читай у книгу!

(Далі на сторінках 14-15 надрукований вірш Андрія Чужого "Ясносте, Ясносте, Ясносте").

(Сторінки 15-16).

ІНТЕРМЕДІЯ

Вірша А. Чужого "Ясносте, Ясносте, Ясносте" я, Авероес, для більшої ясности

переповім своїми словами, і він з чужого стане дуже своїм та рідним*.

"Послухай мене, курного хлопчика: увійди тугою ходою в повнокровном'язисті людські "душі" й голови й зачини абсолютно за собою двері. Замуруйся в людях: стань їх невід'ємною властивістю (і буде тоді чудесно; люди перестануть цигарити, піячити, зло чинити, а пірнуть усі в радісну творчу працю, бо з ясністю в головах, крові і м'язах ніякі труднощі й вороги "в" і "поза" нам не страшні!!!).

Хіба ж ти забула, що це справжнє твоє призначення?! Як же можна забути найщирій, наймогутній красуні: **Ясності**?!"

Тепер кожний зрозуміє, що цей вірш проти Аль-Коголю і за Курилиху*. Щоправда, я, Коментатор, не добачив у ньому ані рим, ані асонансів, ані будь-якого звукопасу, і він не всолодив моє вухо. За те ж я добачив у ньому веселий і бадьорий заклик до невжиття Аль-Коголю і захований натяк на читання "уваг"*, бо все, що ясне, і все, що правдиве, є тільки в "конспекті". Співець нагадав мені того продавця в церобкоопі, що дав покупцеві чотири літрових пляшки горілки, одначе, пильно закликав його цієї горілки не пити, а подарувати її бідним (бо був продавець секретарем протиалькогольного товариства).

(Далі на сторінках 16-41 надрукований текст Юрія Яновського "Козак Швачка", що є початком його роману "Чотири шаблі").

(Сторінка 41)

ІНТЕРМЕДІЯ

Я, Авероес, Коментатор, прочитав Яновського уривок "Козак Швачка", і я здивувався. Насправді, кінокефальці віднайшли замість своєї мови клекіт орлячий. Про героїчні діла сказав оповідач язиком героїчним. Герої ті п'ють і б'ються, як півбоги. Управду видається мені, що коли б Аль-Мансур-Якуб халіф* мав такого співця своїх подвигів, то не шукав би співців із Кордови й Севільї. Бо дуже добре розповідає той, хто написав "Козака Швачку". І коли читаєш, то справді застережливо стискається серце і руки матері ввижаються в туманових хвилях. І відчуваєш, що то рука Революції, матері народу, невидимо керувала їми крізь туман. І так само відчуваєш, що коли вони не взяли першого ешелона, то візьмуть другий і третій і четвертий натомість. Дуже добре сказав автор. Я, Коментатор, ухвалюю його повість.

(Далі на 42 сторінці надруковані три сатиричні вірша Леоніда Грибінки "З "Кривих усмішок"").

(Сторінки 43-46).

ІНТЕРМЕДІЯ

Я Ібн Рошд, прочитав пісню Леоніда Гребінки. Я бачу, що писано в ній про мулів*, і тепер я розповім дещо про самий кінокефальський народ. Насправді, якби ти, о сине Матерії, зрозумів отакі слова:

"Зрікся старих традицій,
в них же застрявши добре.

Потім шукаю позицій,

Втративши обрій",

- не знаючи нічого про кінокефалів і які серед них бувають люди?

Населення там поділяється на шейхів (більшість яких кінокефали потопили в Евксинському Понті[6], бедуїнів, ремесників і мул[7]. Шейхи найбільше торгують у базарі, бедуїни орють землю, ремесники керують державою і виробляють машини та приладдя, а мулли (істоти, що походять від схрещення ослів з кобилами) не роблять нічого, а тільки моляться.

Одрізняються ці категорії між собою способами мислення.

Шейхи мислять так: всі способи жити є добрі. Торгувати є один із способів жити, ergo торгувати добре.

Як бачите, о сине Матерії, шейхи уміють мислити. Вони не вміли хазяйнувати, і за те їх ремесники понайбільше потопили в Евксикському Понті і в його затоках. Але мислять вони приблизно так, як розповідав Стагіріт, і, знайшовши велику тезу, підпорядковують їй малу, а потім роблять висновок. Для того, щоб вони торгували в міру, ремесники приставили до них особливих херувимів і серафимів, що звуться фінінспектори.

Знову, як ти бачиш сам, о сине Всесвітньої Матерії, і бедуїни мислять так, як заповідав великий Стагіріт. Правда, що вони не вживають повних силогізмів, а за браком вільного часу користуються скороченими ентимемами.

Ремесники міркують так:

- Той, хто не робить, хай не їсть. Шейхи не вміли робити. Нехай тепер солону п'ють воду в Евксинському Понті.

Або ще й так:

- Той, хто робить, нехай той керує. Ми робимо, нехай же ми й керуватимемо.

Тобі видно, о сине Матерії, що ремесники уміють мислити цілком логічно. Але ти помічаєш, крім того, в їхніх міркуваннях ще один елемент, і це є слово "нехай".

Ремесники, зробивши висновок, негайно той здійснюють. Вони не кажуть: "той, хто не робить, той не мусив би їсти", а просто заявляють: "хай не їсть!"

І з тим у згоді чинять.

Мулли ж, хоч вони й пишаються своїм походженням від найрозумнішої тварини і звивають себе "ті, що розуміють"[8], але вони не мислять зовсім. Вони тільки ремигають. Кожен з них, як співав співець:

"Зрікся старих традицій,

В них же застрявши добре,
Потім шукав позицій,
Втративши обрій".

Недавно я, Авероес, мав розмову з одним муллою, засмаженим на сковороді. Хоч до нього додали сметани, олії, цибулі і сала, та все ж Сатана не міг їсти мулячого м'яса, тож його викинули з сковороди на пекельний смітник, де він почав писати пальцем на багні дисертацію про величезне значіння мулів у господарстві.

"Мулло, – сказав я в вікно своє, що виходить на пекельний смітник, – ти погоджуєшся з тим, що ви, мулли, нічого не робите?"

"Так, я погоджуюся з цим", – відповідав мулла, – знайшовши на смітнику сторінку творів Белінського і жуячи її.

"Добре, мулло, – сказав я, Авероес. – Тепер кажи: ти погоджуєшся з тим, що той, хто нічого не робить, непотрібний".

"Так, я погоджуюся з цим", – промугикав мулла, ремигаючи дві глави з євангелії і збиваючи хвостом мух із свого заду.

"Добре, мулло, – сказав я, Авероес. – Значить, ти погоджуєшся і з тим, що ви, мулли, не потрібні?"

"Ні! – заревів мулла, обслинюючи старе видання "Історії Інтелігенції"", – з цим я не погоджуюсь".

При цьому він хвицьнув задньою ногою, вибив шибку з мого вікна і – положив велику й дуже еkleктичну купу.

"Але ж, мулло, – сказав я, шукаючи в келі батога, – ти допіру визнав, що ви, мулли, нічого не робите, а той, хто нічого не робить, непотрібний?"

"Ну, і визнав, – гудів мулла. – Ну, і тепер визнаю! Так що з того?"

"Значить, і ви, мулли, непотрібні!" – сказав я, Авероес.

"Хто тобі сказав? – рикав мулла. – Де ти це прочитав? Я можу зжувати за один день десять суперечних тез і ні однієї не виригну. Я можу повірити, що $A \in B$, і одночасно $A \notin B$. Я вірю, що бог один і що їх троє, і що бог є і що бога нема. А ти хочеш, щоб я робив висновок з двох тез!"

На цьому наша розмова з муллою припинилась, бо я тимчасом одшукав батога і прогонив його геть від мого вікна. Але, щоб ця істота передчасно не здохла, я щодня викидаю йому оберемок марксової "Ніви"[\[9\]](#), яку він з охотою жере за Марксів "Капітал" і дивується з рідного смаку й запаху. Від вікон його ганяють, бо він жує рушники, об які урядовці обтирають свої руки.

Оця сама всеїдна порода одначе й після потоплення шейхів в Евксинському Понті по старій пам'яті навчає кінокефалят мислити. Засмажені на сковороді і втоплені в корякові води, вони не дохнуть, а тільки стають ще нахабніші. Ремесники, зайняті керуванням і продукцією машин, не завжди помічають їхні фіглі[\[10\]](#). Селям алейкюм!

(Далі на сторінках 46-95 надрукована повість Івана Дніпровського "Яхта

"Софія").

(Сторінки 95-96).

ІНТЕРМЕДІЯ

Нехай не здивується ніхто, що я, Ібн Рошд, філософ і медік, коментатор Аристотеля, потрапив у літературні критики молодого кінокефальського літератури. І те, що я зроду був араб, і те, що як уже тисяча літ покійний і перебуваю у Пеклі, не заважає мені судити про цю літературу.

Бо я також був суддя, як батько мій і батько мого батька суддя в Севільї, а згодом у Кордові, і краще можу судити про літературу, ніж ті білі мавпи, що звуться "учителі словесности".

Як я довідався з кінокефальських книг, "учителі словесности" – це ті істоти, що поклялися за невеликі гроші любити всю чисто літературу своєї нації, а надто ту її частину, автори якої уже покійники.

Вони присягнули, що коли вони читатимуть хоч наймізерніший твір цієї літератури й такий, що проти Курилихи, то їм усе таки тектиме з рота слина, очі їм будуть д'горі, повіка півзаплющені, борода стирчатиме вгору, як деякий осиковий кіл на могилі цього покійника.

І вони присягнулися, що коли читатимуть твір нового, ще не славетного автора, то слина всохне на їхніх солодїйських губах, повіки розтуляться, очі витріщать, як у давно здохлого і сильно смердючого краба, і борода коливатиметься, як осиковий стовбур при морським вітрові в десять балів і більше. Так запряглися ці люди, і я, Ібн Рошд, називаний від франків Авероес, суддя добрий, винувачу їх кривоприсяги.

Вони читали уваги Курилової і кладуть на них свою руку, присягаючись. Але вони читали також Венгерова, Айхенвальда* і на них також кладуть свою руку, присягаючись. І в розумі їхнім сумирно живуть илжа і правда і не сперечаються між собою.

Тому я, Авероес, сміливо беруся судити про Дніпровського твір "Яхта "Софія"". І я вбачаю, що всі герої, що в ньому є, не герої – а шакали. Навіть сама Софія, і вона розуміє, що всі вони шакали, але сама є тільки стара і люта гієна.

Отож твір цей без героїв, і борода учителів словесности коливається, як осиковий стовбур під морським вітром у десять балів і більше. Коли б вони уміли дивитись, то забачили б у тім творі героя.

Герой той – повітря. Це повітря густе й насичене грозою й пахне потом і кров'ю. У тім паркім повітрі, мов міраж, бовваніє далеко чоловік. Він один – і не один. Його багато. Він війною йде на шакалів. Ще він не людина, а форма – руки, ноги, скуповджена голова, мідний, але мовчазний язик. Але повітря густе й насичене грозою, і вже в нім народжується людина. І в кінці твору ноги його біжать, руки б'ють і мідний язик гуде, як дзвін у грозу. Герой того твору – грозове повітря.

Я пишу це спокійний і ясний, і я бачу, як в учителів словесности починає цебеніти слина, очі їхні заплющуються, зіходять повіки і борода стає мов деякий кіл угору. Вони починають розуміти. Вони готові розуміти Вони готові вже визнати автора за покійника і присягтися, поклавши руки на його труп.

Але я, суддя добрий, одвожу їхні руки. Він ще не вмер, цей автор. Вам рано ще точити слину! Він ще живе, і я сподіваюсь, що він напише ще багато оповідань про те, як народилася в грозовім повітрі людина, як вона подивилася навкруги й побачила світ, колись чужий, а тепер свій. Селям алейкюм!

(Далі на сторінках 97-101 надрукований вірш Олекси Влизька "Саркастичне романцero").

(Сторінки 101-102).

ІНТЕРМЕДІЯ

Ти бачив, о сине Всесвітньої Матерії, що Влизько римує "призму" з "рафаелізмом". Але не спіши засуджувати за це молодого і тобі близького Влизька.

Краще придивися, як тепло і міцно сидить у нього непоетичне кінокефальське слово "тимчасово". Як "лотос" римує з "болотом" і виростає в це болото, і знову виростає з нього. Воістину добрі добирає слова цей співець, і я, підіймаючи очі з від манускриптів, з охотою слухаю його співу. І за те, що спів його сумний, не спіши засуджувати його, о сине Матерії. Бо, як вогонь, спалюючи зів'яле листя пальми, гріє пальми твоїх долонь [\[11\]](#), так сумний спів спалює твій сум і з ним зникає. І хіба, навпаки, тобі не хотілося плакати, коли "Культурний побут" смішив тебе невдалим дотепами?* Діалектикою називає це Стагіріт.

(Далі на сторінках 102-162 надрукована повість Івана Сенченка "Червоноградські портрети. III. Фесько Андибер").

(Сторінка 162-163).

ІНТЕРМЕДІЯ

Коментуючи І. Сенченка, Я, Ібн Рошд, мав почати з того, що говорив про річ А. Чужого під назвою "Ясносте". І я не буду повторяти вже сказане. Але тут, у "Феськові Андиберові", знайшов я ще багато інших ідей і знайшов, що оповідач з великою ставиться приязню до бідних бедуїнів і з куди меншою до багатих бедуїнів. І ті, і другі

бедуїни сильне, я б сказав, п'ють горілку. Пригадую, як Аль-Мансур, щоб перевірити злочинний вплив алкоголю на людей, випив вина, що його привезли франки з Опорто. "Це прекрасний напій, – сказав на третій день Аль-Мансур Владар, – але дуже шкода, що він не хоче zostаватися в людині, а прагне визволитися геть, так що його потім доїдають пси". З того часу я, Авероес, засудив вино і з призи́рством і жалем споглядав на тих, хто пили вино.

Та, коли я читав "Феська Андибера", якийсь непереможний потяг охопив мене. Такі втішні були слова оповідача, так смачно розповідав він, такі яскраві й круглі постали переді мною ті люди, так солодко й героїчно пили вони горілку, що я, Коментатор, віднині не знаю спокою.

Мені хочеться спробувати кінокефальського вина. Селям алейкюм![\[12\]](#)

(Далі на сторінках 163-204 надруковані оповідання Сергія Пилипенка "Чув'яки" та Дера Ністера (Пінхуса Кагановича) "Сп'яніло" (перекладене з ідиш Ефраїмом Райциним).

(Сторінка 204).

ІНТЕРМЕДІЯ

О Підпилий!* І нащо так багато пити і що тобі з цього?! – Так говорю я, Великий Коментатор, переконаний остаточно, яке то є велике нещастя Аль-Коголь в Кінокефалії. Тимчасом, блукавши тут улицями, я бачив тисячі і тисячі маленьких дітей і, бігши, вони отак гукали: Хай живе Авто-Дор!* – я не знаю, що воно таке – але, напевне, щось ясне і хороше. І хай воно живе та квітне – так гукаю і я. – І, одклавши коментарі, виходжу на вулицю. Селям алейкюм!

(Далі на сторінках 205-246 надруковані нариси В. Пятниченка "З записок консула", Олександра Копиленка "Два Берліни" і уривок з роману Петра Лісового (Петра Свашенка) "Записки Юрія Діброви" (продовження; початок – у попередніх книгах "Літературного Ярмарку")).

(Сторінки 247-250).

ІНТЕРМЕДІЯ

Прочитавши, я Авероес, "Записки Юрія Діброви", волю ще раз повернутись до Сенченка.

Пригадую собі, описує цей автор життя бедуїнське. Бедуїни ті живуть і п'ють, і не читають Курилихи. Таким побитом це є зовсім нереальні бедуїни, бо справжні звичайно читають Курилиху і перед кавою Мокка вранці*, і перед шашликом в обід, і перед сном на печі.

Але сам Фесько Андибер усе таки читає якісь книжки, в яких я добавляю вплив і цитати з названого підручника. І можна думати, що згодом цей самий Андибер дійде і до самої Книги. Тоді він не буде плутати зв'язку слів і недоладу їх ставити. На все є свій час, як сказано в "Увагах". На все є своє місце, як сказано тамо ж таки.

Недавно сталося так, що обсерватор Сатани, що живе поруч моєї келлі, засуджуючи якогось оповідача до засмаження на сковороді, закинув тому оповідачеві, що його герої не читають "Уваг" і найбагатші з них узивають іудеїв жидами, а комуністів – сволочами. Цей обсерватор, очевидно, хотів, щоб і вороги радянської влади її хвалили в оповіданнях. Цього, сказав той обсерватор, вимагає сучасний реалізм.

Це мені нагадує, як захворів одного разу Аль-Мансур Володар і став гукати на всю країну: "Принесіть мені "Дон-Кіхота", я хочу зробитися Сервантесом".

Недаремно я, Ібн Рошд (тоді я вже був лейб-лікарем Володаря), доводив йому, що він трохи поспішав з тим і що еспанський письменник Сервантес має народитися лише через кілька сот років і тоді вже написати "Дон-Кіхота". Аль-Мансур кричав і тупотів ногами. Усі почали думати, що його доведеться відсилати в оазис для божевільних, де ніхто не заважав би йому зробитися Сервантесом у 1193 р. після народження назаретського єврея.

Отому я дуже радий, що слюсарчук Діброва не відразу уробився марксистом, а попередю був патріотом, вірив у бога і проробляв усі ті стадії, що їх належить проробляти провінціальному слюсарчукові. Бо хто ж би повірив тому, що Діброва і багато хто інший, з якої кори він не був зроблений, одразу зробився марксистом, як тільки одяг штани. Усяк зрозумів би, що говориться не те, що є.

Той самий обсерватор мав ще одну скоропомішну звичку, не достойну спокійного араба. Прочитавши він "Юрія Діброву", гукає: "автор П. Лісовий і є оцей Ю. Діброва. Усе ясно: Лісовий! Діброва! – терміни з спілки Всеробітземлісу! Засмажити на сковороді! Утопити в корякові води!"

І так само про інших авторів: "Куркуль називає єврея жидом! Значить, сам автор – куркуль! Значить, сам автор називає єврея жидом! Засмажити на сковороді! Утопити в корякові води!"

На все є час і на все є місце. Я думаю, що Фесько Андибер не повік життя плутатиме слова, а колись добере в них змісту. І з того, як він зміниться в кінці, видно, що він почасти вже почав до того змісту докопуватись.

Що ж до автора "Юрія Діброви" скажу, що автор цей навчився розповідати. Ніякої конструкції не добавляю я в його оповіданні, рівно і тихо тече воно. І все таки ніяк не можна від нього одірватися. Бо ж оповідач уміє показати річ, а це головне для оповідача.

Я думаю, що скоро учителі словесности прийдуть до нього з пишними вінками на

могилку і почнуть точити слину.

Але крізь рядки я вбачаю, що автор цей – чоловіча кремезний і рішучий Я думаю, він візьме їх за барки і примусить зжертви вінки разом із папером, дротом і стрічками. Селям алейкюм!

ЕПІЛОГ

Таким чином я, Ібн Рошд, прозиваний від франків Авероес, з'явився з Пекла, щоб коментувати цю книгу. Я вже казав тобі, о сине Всесвітньої Матерії, що викликано мене таємничим способом стукання в стіл. По ньому так довго гупали кулаєм, що я не міг не зрозуміти заклику, і атрамент на столі, відтанцювавши до самого краю, пролявся долі чорною рікою, що дуже нагадала мені невеселий темний Ахеронт, у якому ми щодня купаємося в Пеклі, а найбільш оптимістичні з нас пробують піймати на вудку оселедця.

Отож я зрозумів заклик і появився. Вивчившись на триденних курсах кінофекальської мови, я взявся читати цю книгу і коментувати її. Більшість бо коментаторів і на триденних курсах не вчилися, як у тім і я, Ібн Рошд, коментував Стагіріта, зовсім не знаючи еллінської мови і дуже слабо знаючи сирійську мову перекладів.

Тепер мені доводиться вертатися до Пекла, де я, мабуть, перебуду ще з тисячу, а то і дві літ, поки десь знову із'явиться потреба в моїх коментарях. Передивляючися отож ще раз перед тим, як поринути назад у темну безвість давноминулих віків, оцю книгу, оцей торг, де дзвенять таланти[\[13\]](#), я бачу, що не сказав нічого про оповідання С. Пилипенка "Чув'яки".

Попереду я й не збирався нічого говорити про нього, бо вже прочитав десь у журналі, що "С. Пилипенко є український Генрі". (Генрі, о сине Матерії, то письменник, що жив у країні, яка з'явиться на світ куди пізніше, ніж я вмер, і дуже вправний письменник), Оповідання С. Пилипенка теж управне.

Але, о сине Матерії, скільки разів Стагіріт учив вас не робити отак висновків! Ніколи не міркувати так: я ходжу в толстовці і написав роман, Толстой теж ходив у толстовці і теж написав роман, і значить я український Толстой. Така діалектика нікуди не годиться.

Коли ви написали перший роман, то насамперед покайтеся і спаліть його. Те ж саме зробіть і з другим романом. Тільки тоді, коли ви зрозумієте, що вашому романові ще дуже далеко до Толстого, тільки тоді друкуйте його; поки ж ви думаєте, що ви вже Толстой, паліть, паліть, паліть. Тоді ви навчитесь.

Але це про вас, о синове Матерії, а тепер про Пилипенка. Вправно написав оповідання Пилипенко.

І от, коли я дочитав і добрав, то в мене залишилося неясне враження. Не зовсім сподобався мені також авторів вибачливий тон, а також думка, що пігмеї не можуть

творити великі поеми.

Я, Авероес, сказав би інакше. Я думаю, що велетні роблять великі діла, а пігмеям тільки і зостається, що творити величні поеми про діла, яких вони, будучи пігмеями, не можуть творити. Та все ж автор прекрасні знає слова і добряче ними орудує.

Ах, любий мій сине Матерії, мене, мудрого і спокійного Авероеса, бере сум. Ще півгодини мені залишилося перебувати тут, серед вас, а тоді я маю поринути назад у темні ріки забуття. Переді мною стоїть годинник, і, коли весь пісок пересиплеться вниз, я муситиму сісти на мітлу і летіти в Пекло. Які щасливі ви, що залишаєтесь тут, угорі, і творитимете далі життя. Які ви щасливі, що можете битися за щастя бідних і за долю тих, що працюють!

Я бачу, як ви веселою лавою ідете вперед, як перед вас репаються майбутні століття і пропускають вас у своє серце. Я бачу, як ви, молоді і потужні, копаєте в пустелі оазиси, долаєте моря і затопляєте гори. Я бачу, як ви не боїтеся вмирати, бо знаєте, що ви не смертні.

Насаджуйте дерева – і з них виросте ліс. Будуйте будинки – і з них виростуть міста. Робіть машини – і вони завоюють вам світ.

Але час пливе, і мітла чекає на мене в кутку. Я можу ще один раз глибоко зідхнути земним повітрям. Пісок скінчився. Селям алейкум!

Примітки

Примітки додані упорядником даної інтернетної публікації 2019 року. А виноски у тексті належать самому Майкові Йогансену та редакції "Літературного Ярмарку".

Майк Йогансен був не тільки автором альманаху "Літературний Ярмарок", (саме там зокрема уперше надрукований найвідоміший його твір – повість "Подорож ученого доктора Леонардо..."), але і автором ідеї заснування цього альманаху, та автором назви. ("Літературним Ярмарком" у 20-ті роки минулого сторіччя харків'яни неофіційно називали квартал у центральній частині міста – відрізок вулиці Сумської від театру Шевченка до саду Шевченка, бо там містилася велика кількість літературних редакцій). Ідею Йогансена підхопив та втілював у життя Микола Хвильовий, заснувавши та очоливши цей альманах.

В редакції альманаху працювали письменники з добре розвиненим почуттям гумору, тож крім творів різних літераторів (віршів, п'єс, оповідань, повістей, романів, нарисів...) стали друкувати між ними і дотепні інтермедії, так би мовити – "прокладки"-коментарі. В 3 (133) лютневій книзі 1929 року у ролі такого "редакційного блазня" (як назвав цю "посаду" Леонід Чернов, що написав інтермедії до наступної книги "Ярмарку") виступив Майк Йогансен (в попередніх книгах імена "редакційних блазнів" не вказувалися; можливо там інтермедії створювалися спільно декількома авторами. А в подальших книгах "редакційними блазнями" побували Володимир Юринець, Остап Вишня, Едвард Стріха (Кость Буревій)...

Більш докладно про це читач може дізнатися з викладених в Інтернеті праць Вікторії Назаренко "Ігрові стратегії альманаху "Літературний Ярмарок" у контексті експериментальної літератури 1920-30-х років", "Композиційні особливості альманаху "Літературний Ярмарок" (1928-1930)", "Майк Йогансен як "оформлювач" альманаху "Літературний Ярмарок"".

написав І. Сенченко. – Жарт Йогансена. Зрозуміло, цю свою "автобіографію" написав сам Йогансен. Український письменник і журналіст Іван Сенченко (1901-1975) в ті часи обіймав посаду відповідального секретаря "Літературного Ярмарку". Взагалі ця "автобіографія" Йогансена частково є дотепною містифікацією, тож не треба геть усі викладені там "факти" сприймати за чисту монету.

Син Гевразіуса я... – Насправді батька Майка Йогансена звали не Гевразіус, а Гервасій. Мабуть, приписавши авторство своєї "автобіографії" секретареві альманаху, Майк для сміху викривив ім'я батька, аби виглядало, немовби секретар поганенько обізнаний щодо авторів.

... а мати Ганна Федорівна Крамаревська... – Перші рядки "автобіографії", що закінчуються цими словами, викладені у "Літературному Ярмарку" у вигляді рукописної сторінки, а решта тексту, починаючи з "була старобільська козачка..." – "нормальна", друкована. Упорядник даної інтернетної публікації дає і цей фрагмент друкованими літерами.

...коли, за словом поета, на Україні "ревіли гармати"... – Мається на увазі Тарас Шевченко, поема котрого "Іван Підкова" починається рядками:

"Було колись – в Україні

Ревіли гармати;

Було колись – запорожці

Вміли панувати".

... безрукий Сервантес... – Через поранення, котре Сервантес отримав у бою з турками при Лепанто 7 жовтня 1571 року, його ліва рука стала недієздатною.

В. Коряк – Коряк Володимир Дмитрович (справжні ім'я та прізвище Блюмштейн Волько Давидович; 1889-1937) – український літературознавець, літературний критик і викладач єврейського походження. Розстріляний сталінськими катами.

Вас. Блакитний – Василь Еллан-Блакитний (справжнє ім'я Василь Михайлович Елланський; 1894-1925) – український поет, громадський та політичний діяч.

Я, Ібн Рошд, називаний від франків Авероес, а від усіх, хто у книгу читав Стагіріта, називаний Великий Коментатор... – Абуль-Валід Мухаммад ібн Ахмад аль-Куртубі, відомий як Ібн Рушд (1126-1198) – західноарабський філософ родом із Іспанії (там же, до речі, і похований). У Західній Європі відомий під латинізованим ім'ям Аверроес. Автор праць з логіки, аристотелевої і ісламської філософії, богослов'я, релігійного права, географії, математики, фізики, астрономії, небесної механіки, медицини, психології та політики. Перипатетик, видатний представник східного аристотелізму, основоположник аверроїзму; переклади його праць латиною сприяли популяризації Аристотеля в Європі. Сучасники казали, що Аристотель пояснив

природу, а Аверроес – Аристотеля. Стагіріт – прізвисько Аристотеля, дане йому через те, що народився він у містечку Стагір (тепер це село).

У написаних іншими авторами інтермедіях до попередніх книг "Літературного Ярмарку" коментарі висловлювали різні персонажі, зокрема Циган з батіжком, золотий півник у синій свитці на опашки і Сірій Чортик Зануда. Йогансен же вирішив "довірити" коментарі новому персонажу – "тимчасово воскреслому" Аверроесу.

... мене кличуть через стіл... – Тобто живі люди викликають мерця на сеансі спіритизму, під час якого сидять за столом, роблячи відповідні маніпуляції на тому ж таки столі.

... деякі еллінські слова, як от авто, кефаль, кіно, електрон, паляниця, – Українське слово "паляниця" потрапило в цей список слів грецького походження через свою схожість із грецьким словом "Πελαγος" (Пеланос), що означає "Всі".

... в країні кінокефалів... – Кінокефали – песиголовці – міфічні істоти з головою собаки та тілом людини. Існують у міфах різних народів. Про кінокефалів писали зокрема давньогрецькі автори, у тому числі й згаданий Йогансеном у "автобіографії" Гезіод (Гесіод). (Аристотель, до речі, теж писав про кінокефалів, але називав так реально існуючих тварин – мавп-павіанів). За уявленням давніх греків міфічні кінокефали жили крім іншого і в Скіфії, тобто на теренах сучасної України. В інтермедіях Йогансена під країною кінокефалів мається на увазі Україна, а під кінокефалами, відповідно, українці.

... університет у Паризії лютеційській спалив мої коментарі до Стагіріта... – Паризія Лютеційська – мається на увазі Париж, заснований паризіями (плем'я кельтських галлів) під назвою Лютеція. Писання Аверроеса дійсно палили, за присудом ісламського суду в Іспанії, бо мусульманські мулли визнали їх єретичними, Але жодної інформації щодо спалення трудів Ібн Рушда саме в Паризькому університеті авторові цього коментаря наразі не вдалося знайти. Навпаки, в цьому університеті у середні віки до вчення Аристотеля та його коментаторів ставилися з великою повагою. Можливо, це помилка, або жарт.

Вірша А. Чужого "Ясносте, Ясносте, Ясносте" я, Аверроес, для більшої ясности переповім своїми словами, і він з чужого стане дуже своїм та рідним. – Гумор полягає в тому, що далі Коментатор не переповідає вірша своїми словами, а повторює слово у слово, але не розбиваючи на віршовані рядки, а викладаючи суцільним текстом, як прозу.

... і за Курилиху. – "Курилихою" Майк Йогансен іронічно називає підручник української мови, яким зокрема користувалися російськомовні держслужбовці, аби "українізуватися", що автором того підручника була Олена Курило (від прізвища котрої й пішла ця іронічна неофіційна назва книжки), українська мовознавиця, діалектологиня, авторка популярних підручників з української мови, творець української наукової термінології. (Згодом – жертва сталінського терору). Йогансен, сам будучи автором словників і посібників з української мови, досить критично ставився до цієї так званої "Курилихи". От що він писав зокрема щодо цього у своїй книзі

"Як будується оповідання":

"Оця сама книжка Курилихи, сильно прислужившись для канцелярій та для курсів українізації росіян, чималу зробила шкоду для письменників, ба й для публіцистів. Справа в тім, що ця книжка має три основних хиби: по-перше, вона не розрізняє стилів. Вона виходить з абсолютно неправдивої засади, що українська літературна мова має один стиль – професорсько-канцелярський.

По-друге, ця книжка подає раз у раз неперевірені, фанатичні, обскурантні рецепти. Вона, приміром, пробує обкарнати українську мову, викидаючи релятивні замієнники "який" та "котрий". Вона, не моргнувши оком, виправляє всю українську літературну мову на ніким не ухвалений, на око зліплений узірєць.

По-третє, вона об'являє інтернаціональне добро, вирази, спільні всім європейським мовам, за русизми. "Тим не менше" в Курилихи "русизм". "Не зважаючи" – теж "русизм".

І все ж таки, подаючи поряд із тим корисні рецепти для стандартизації мови канцелярій, книжка ця має рацію як підручник діловодної стилістики. Та заголовок: "сучасної літературної" уже попсував мову багатьом молодим прозаїкам і псує ще й далі. Запам'ятайте, що це підручник для бухгалтерів, а не для письменників".

... захований натяк на читання "уваг". – Мається на увазі книга Олени Курило "Уваги до сучасної української літературної мови", 3-тє доповнене видання 1925 року.

Аль-Мансур-Якуб халіф – Абу Юсуф Якуб аль-Мансур (у західних джерелах званий також Альманзором, 1160-1199) – третій халіф династії Альмохадів, при якому держава Альмохадів досягла вершини своєї могутності. Був покровителем Аверроеса, але коли суд знайшов у писаннях останнього ересь, відправив філософа у заслання, а деякі його рукописи спалив. Альмохади (буквально – однобожники) – династія і держава в Північній Африці і Мусульманській Іспанії (1121-1269).

... писано в ній про мулів. – У тексті присутній гумор (ба навіть сатира) побудований на грі слів: схожості слів "мул" (гібрид осла та кобили) і "мулла" (мусульманський священик). Але під словом "мулла" арабський філософ, від імені якого пише Йогансен, тут має на увазі будь-яких священиків в Україні, у першу чергу, звісно, православних попів, а також навіть і інтелігенцію. Через що у 10 виносці редакція "звинуватила" цього давно померлого середньовічного філософа у "махаєвщині". Махаєвщина (за тлумачним словником російської мови Ушакова) – це "дрібнобуржуазна течія, представлена невеликою групкою, що виступала в 1900 рр. і демагогічно зараховувала інтелігенцію до експлуататорських класів. (Від прізвища Я. Махайского (Вольського)".

... читали також Венгерова, Айхенвальда... – Семен Опанасович Венгеров (1855-1920) – російський літературознавець, видавець, бібліограф. Юлій Ісайович Айхенвальд (1872-1928) – літературний критик, перекладач. Обидва народилися в Україні.

... коли "Культурний побут" смішив тебе невдалим дотепами? – Можливо, натяк на газету "Культура і побут", що видавалася у 1925-28 роках в Харкові як додаток до газети "Вісті ВУЦВК". У "Культурі і побуті" крім іншого друкувалися гуморески та

фейлетони.

О Підпилий! – Підпилий – головний герой оповідання Дера Ністера "Сп'яніло".

Хай живе Авто-Дор! – Автотором у 20-ті роки минулого сторіччя називалося Товариство сприяння розвитку автомобілізму і покращанню доріг у СРСР.

... перед кавою Мокка вранці, – Мока – це, по-перше, сорт кави, а по-друге, назва напою, приготованого на основі лате. Цей напій на 2/3 складається з молока, в яке додали гарячий шоколад або какао порошок і з'єднали з 1/3 еспресо. Також мока – один з найдавніших сортів, з яким уперше масово познайомилися люди. На основі нього виведено багато сортів сучасних. Кумедною виглядає тут думка давньоарабського вченого, що українські селяни початку ХХ сторіччя ранком п'ють каву, а на обід їдять шашлики.

(Коментарі до слів і речень, позначених у текстах зірочками (*), додані упорядником даної інтернетної публікації 2019 року, – у розділі "Примітки" в кінці книги. (Зауваження упорядника)).

[1] Циган з батіжком, золотий півник у синій свитці на опашки і Сірий Чортик Зануда подалися в відпустку. Літ'ярмарком, не шкодуючи зусиль, викликав з Пекла ученого Авероеса, найкращого коментатора Аристотеля. – *Ред.*

[2] Талант – монета. – *Ред.*

[3] Πελαγος. – *Ред.*

[4] Авероес сплутав скітію з краєм кінокефалів. – *Ред.*

[5] Перед тим, як повернутися в Пекло, Авероес прохав у нас у двох словах познайомити читачів з його концепцією. У Всесвітній Матерії зародком лежать форми, що розвивають в вище і, нарешті, в дух. Авероес заперечував нестерпність душі і філософське значіння релігії. Папа Лео Х наложив анатему на Авероеса і авероїстів. Але вже Аль-Максур-Якуб заслав його в Люсену коло Кордови за ересь. Все таки Аавероес ще не був справжнім атеїстом. Він умер у 1198-му році.

[6] Чорне море. – *Ред.*

[7] Мулла – мусульманський піп.

[8] Intelligentes. – *Ред.*

[9] Петербургське видавництво Маркса. – *Ред.*

[10] З розмови з дідом Авероесом Літ'ярмарком з'ясував, що під "муллами" він розумів не тільки попів, а також і інтелігентів. Він страшенно нападався на цю категорію людей і казав, що вона ні до чого. Не погоджуючись з такою своєрідною "махаєвщиною", Ярмарком, одначе, дуже сміявся з Авероесової суперечки з муллою і не знайшов за потрібне боронити названих професорів. Ярмарком був теж проти еkleктизму.

[11] Palla – долоня. – *Ред.*

[12] На жаль, Авероесові так і не пощастило спробувати горілки. Було це так. Коли

поважний, вельми вчений, старий філософ висловив червоніючи своє бажання, виявилося, що ніхто з присутніх не п'є. Отож вирушили шукати ту групу письменників, яка в своєму журналі прилюдно заріклася пити, а Авероеса покинули ждати в кафе. Філософ загорнувся в бурнус і поглядав, насуплений, на публіку з-під своєї вишиваної чалми – люди почали набиватися в кафе; протягом трьох годин ніде не можна було знайти відповідної групи літераторів і коли їх нарешті знайшли в якомусь підвалі, ніхто з них не міг вимовити слова, перебуваючи в творчому екстазі? Літераторів розвезли по хатах, а Авероес, не витримавши натовпу, зник.

[\[13\]](#) Талант – монета. – *Ред.*